

ȚĂRILE BRICS ȘI INIȚIATIVELE ACESTORA ÎN PLANUL INTEGRĂRII ECONOMICE REGIONALE¹

Iulia Monica OEHLER-ȘINCAI²

Rezumat

În prezentul articol aducem în prim-plan proiectele de integrare regională susținute de Brazilia, Rusia, India, China și Republica Africa de Sud (BRICS) și evidențiem motivațiile mai adânci ale acestor țări de a fi în favoarea integrării regionale. Dincolo de justificările economice, argumentele de natură geopolitică sunt la fel de temeinice, ele înlesnindu-le țărilor BRICS consolidarea poziției de lideri regionali, ceea ce contribuie la exercitarea influenței în plan global. Analiza noastră distinge, totodată, o serie de vulnerabilități din plan economic și politic ale unor țări partenere, conducând la atitudini protecționiste și, implicit, frânarea procesului de integrare regională.

Cuvinte cheie: BRICS, integrare regională, acorduri de liber schimb, Piața comună a Sudului (MERCOSUR), Uniunea Economică Eurasiatică (EAEU), Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător (RCEP), Uniunea Africană, Comunitatea de Dezvoltare Sud-Africană (SADC), zona de liber schimb tripartită (TFTA)

Clasificare JEL: F13, F14, F15, F53, O24

---

¹ Articolul reprezintă contribuția autorului la studiul „Implicațiile re poziționării actorilor globali ca efect al accentuării tendințelor de regionalizare”, coordonator Dr. Simona Moagăr-Poladian, Institutul de Economie Mondială (IEM), Academia Română, București, noiembrie 2015.

² Doctor în economie, cercetător științific gradul II, IEM, Academia Română, e-mail: monica.oehler@iem.ro.

1. Introducere

Țările BRICS, considerate deopotrivă poli de putere și o uniune de forțe grupate într-o alianță solidă, ocupă un loc aparte în configurația recentă a lumii multipolare. Inițiativele acestor țări, atât comune, cât și individuale, precum crearea Băncii de Dezvoltare sau „Banca BRICS”, lansarea de către China a Băncii Asiatice pentru Investiții în Infrastructură și proiectul Chinei „O centură, un drum”, de reactivare a Drumului Mătăsii dincolo de Asia, sunt considerate drept o cale de sporire a puterii acestora în plan global și constituie substanța a numeroase studii din literatura de specialitate. În același timp, rolul acestor țări în integrarea regională, prin comerț și investiții, se transpune într-o forță complementară, care susține poziționarea acestora în realitatea economică și geopolitică actuală.

În acest articol aducem în prim-plan proiectele de integrare regională susținute de țările BRICS, analizând rolul Braziliei în cadrul Pieței comune a Sudului (MERCOSUR), al Rusiei în Uniunea Economică Eurasiatică, al Chinei și Indiei în Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător (RCEP)³ și al Republicii Africa de Sud în Uniunea Africană, inclusiv prin participarea acesteia la grupări-pilon precum Comunitatea de Dezvoltare Sud-Africană (SADC) și zona de liber schimb tripartită (TFTA). Dincolo de acest obiectiv, evidențiem motivațiile mai adânci ale acestor țări de a fi în favoarea integrării regionale.

Este evident că „marșul susținut” spre acorduri comerciale preferențiale, la care participă în prezent aproape toate țările lumii a fost determinat de intrarea în impas a Runderi Doha⁴ (Ghibuțiu, Oehler-Șincai, 2013), dar mai ales de mega-acordurile axate pe liberalizarea schimburilor comerciale între puterile comerciale tradiționale, UE, SUA și Japonia.⁵ Explicația rezidă în faptul că țările care încheie astfel de acorduri înaintea altora ocolesc efectele de deturnare de comerț și, în schimb, atrag efectele benefice ale creării de comerț. Acordul RCEP reprezintă el însuși un astfel de mega-acord comercial, care poate contrabalansa efectele viitoare ale Parteneriatului Transpacific, de pildă.

Într-un alt plan, în paralel cu extinderea rețelelor globale de producție, numeroase acorduri comerciale preferențiale încheiate sau negociate recent au avut drept obiectiv primordial susținerea lanțurilor globale ale valorii prin liberalizarea

---

³ Țările Asociației Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN: Brunei Darussalam, Cambodgia, Filipine, Indonezia, Laos, Malaysia, Myanmar, Singapore, Thailanda, Vietnam), plus Australia, Noua Zeelandă, China, Japonia, Coreea de Sud și India.

⁴ De negocieri comerciale multilaterale desfășurate sub egida OMC din noiembrie 2001.

⁵ Parteneriatul transatlantic pentru comerț și investiții (TTIP), negociat între UE și SUA, Acordul de parteneriat economic UE-Japonia, care include un Acord de liber schimb, Parteneriatul transpacific (TPP), la care participă SUA și Japonia, alături de Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Malaysia, Mexic, Noua Zeelandă, Peru, Singapore și Vietnam.

schimburilor comerciale cu părți și subansamble. Aceste rețele sunt concentrate cu precădere în Europa, America și Asia (de unde și denumirea acestora în literatură: „fabrica Europa”, „fabrica America” și „fabrica Asia”), experții Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) prognozând o mai mare concentrare geografică a comerțului internațional în anii care vor urma (Oehler-Șincai, 2015a, pp. 161-162).

În fine, integrarea regională sub „bagheta” unui lider regional contribuie la consolidarea poziției acestuia și înlesnirea exercitării rolului său de pol de putere în plan global. Argumentația noastră are la bază o analiză fundamentată pe datele statistice furnizate de OMC, Conferința Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD) și Direcția Generală pentru Comerț a Comisiei Europene (DG Trade), conducându-ne la o serie de concluzii demne de reținut.

Potrivit datelor OMC, dintre grupările regionale existente, **UE deține în continuare cea mai ridicată pondere în comerțul internațional (33% din total în 2014)**, aceasta fiind urmată de grupul țărilor participante la **Acordul de liber schimb nord-american (NAFTA) (14%)**, **Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN) (7%)** și **Consiliul de Cooperare al Golfului (6%)**.

Țările participante la negocierile pentru crearea Parteneriatului Economic Regional Cuprinzător dețin dublul ponderii NAFTA în comerțul internațional (28,6%), în principal datorită contribuției Chinei (cu o cotă de piață de 11,3% în totalul mondial). Grupări precum Uniunea Economică Eurasiatică (la care participă Rusia, Kazakhstan, Belarus, Armenia și Kârgâzstan), Piața comună a Sudului (MERCOSUR), Piața comună pentru Africa de Est și Sud (COMESA) și Comunitatea de Dezvoltare Sud-Africană au încă ponderi scăzute în schimburile comerciale internaționale (2,7%, 1,7%, 0,5% și, respectiv, 1,1%) (WTO, 2015).

În ceea ce privește investițiile străine directe (ISD), la nivelul anului 2014, ponderea cumulată a participanților la RCEP în fluxurile de ISD receptate în plan global a fost de circa 30%, mult mai ridicată în comparație cu ASEAN (11%), MERCOSUR (6%) și Uniunea Economică Eurasiatică (2,7%).

Grupări precum Uniunea Economică Eurasiatică, SADC și chiar MERCOSUR nu dețin ponderi importante în fluxurile comerciale și investiționale internaționale. În plus, în pofida inițiativelor individuale ale fiecărei țări BRICS în parte în sfera integrării regionale, comerțul intraregional, exprimat ca pondere în comerțul total al regiunii, înregistrează în continuare procentaje scăzute. Astfel, în contrast cu Europa (unde media exporturilor ultimilor 20 de ani a fost de peste 70% în totalul exporturilor europene), dar și cu Asia (52%) și America de Nord (50%), în toate celelalte regiuni exporturile din plan regional sunt devansate de cele extraregionale și, în general, ponderea acestora în total se înscrie pe o pantă descendentă după 2008. Excepția

notabilă o reprezintă Africa, unde, deși ponderea exporturilor regionale în total este încă scăzută, aceasta a sporit în perioada 1995-2014 de la 10% la 18% (WTO, 2015).

În cele ce urmează, vom evidenția că una dintre motivațiile țărilor BRICS de a susține integrarea economică regională este de natură geopolitică, aceasta înlesnindu-le consolidarea poziției lor de lideri regionali, ceea ce contribuie la exercitarea influenței în plan global. Astfel se explică de ce Uniunea Economică Eurasiatică reprezintă una dintre prioritățile de politică externă ale Rusiei sau de ce Brazilia susține cu toate forțele integrarea sud-americană.

2. Brazilia și MERCOSUR

Germeii integrării economice pe continentul american s-au conturat odată cu înființarea în data de 30 aprilie 1948 a Organizației Statelor Americane cu sediul la Washington D.C., din inițiativa SUA și având drept principal obiectiv cooperarea între statele independente din America.

Această platformă de cooperare numără în prezent 35 de membri (inclusiv Cuba),⁶ însă relevanța sa, atât în plan instituțional, cât și în cel al inițiativelor asumate, a scăzut rapid în perioada recentă, pe fondul polarizării ideologice, al neîncrederii între statele membre (Lee, Renwick, 2015), dar mai ales al apariției unor alternative de cooperare mult mai atractive (**Tabelul 1**), în concordanță cu interesele țărilor în dezvoltare din regiune de a scăpa de sub tutela SUA. La toate acestea se adaugă eșecul creării unei Zone de liber schimb a Americilor, idee lansată de SUA la primul summit (de la Miami) din decembrie 1994 al organizației, la 11 luni de la intrarea în vigoare a Zonei de liber schimb nord-americană (NAFTA) între SUA, Canada și Mexic.

Tabelul 4.1: Organizații de cooperare regională în America Latină și Caraibe

Gruparea	Anul înființării	Caracteristici
Piața comună central-americană	1960	Asociație formată din El Salvador, Guatemala, Honduras și Nicaragua. Costa Rica s-a alăturat grupării în 1962. Panama are statut de observator. Obiectivul inițiat al alianței a fost acela de a crea o piață comună. Pe parcursul anilor '60, o serie de bariere comerciale au fost eliminate sau reduse. În schimb, în 1969, în urma „Războiului fotbalului”, El Salvador și Honduras au întrerupt relațiile comerciale și diplomatice. Au urmat retragerea Hondurasului din alianță în 1971, instabilitatea și violența în unele țări participante la grupare în anii '80, relațiile de cooperare fiind reluate abia în anii '90. Pe parcursul anilor '90 a fost formată o zonă de liber schimb, dar incompletă, deoarece anumite produse agricole au fost scoase de sub incidența liberului schimb. Alianța are o structură

⁶ Cuba a fost exclusă din organizație în 1962, datorită sistemului său politic de tip „marxist leninist”. În 2009, la cea de-a 39-a Adunare generală a Organizației Statelor Americane, Cuba a fost readmisă în organizație, dar va redeveni membru *de jure* odată cu asumarea principiilor, regulilor și disciplinelor acesteia, printre care se numără și Carta democratică inter-americană.

Gruparea	Anul înființării	Caracteristici
		<p>instituțională diversificată, inclusiv o Bancă central-americană pentru integrare economică și un Consiliu Monetar central-american. Membrii săi pot negocia acorduri de liber schimb pe o bază individuală.</p> <p>În 2003, El Salvador, Guatemala, Honduras și Nicaragua au încheiat negocierile cu SUA în vederea constituirii unei zone de liber schimb, iar în 2004 au fost încheiate și cele dintre SUA și Costa Rica. În ianuarie 2004, au fost lansate negocierile cu Republica Dominicană. Acordul CAFTA-RD (Acordul de liber schimb America Centrală-Republica Dominicană în relație cu SUA) este în vigoare din 2006 pentru El Salvador, Honduras, Nicaragua și Guatemala (de la date diferite), din 2007 pentru Republica Dominicană, iar din 2009 și pentru Costa Rica. În 2011, a fost semnat un Acord de asociere între UE și Piața comună central-americană, acesta fiind aplicat pe o bază provizorie de la 1 august 2013.</p>
Comunitatea Andină	1969	<p>Uniune vamală la care participă: Bolivia, Columbia, Ecuador și Peru. Chile și Venezuela au părăsit gruparea în 1976 și, respectiv, 2006.</p> <p>Membri asociați: țările din MERCOSUR și Chile.</p> <p>Peru și Columbia au adoptat o politică de apropiere de SUA și UE, acestea încheind acorduri de liber schimb atât cu UE (în 2012, intrate în vigoare la 1 martie 2013 și, respectiv, 1 august 2013), cât și acorduri de promovare a comerțului cu SUA (2006, intrate în vigoare la 1 februarie 2009 și, respectiv, 15 mai 2012). În iulie 2014 au fost încheiate și negocierile UE-Ecuador, în vederea aderării acestei țări la Acordul cu Peru și Columbia.</p>
Comunitatea Caraibelor (CARICOM)	1973	<p>S-a format din nucleul Federației Indiilor Occidentale (1958-1962). În 1968, a luat naștere Asociația de liber schimb a Caraibelor (CARIFTA), care s-a extins treptat, iar în 1972 s-a conturat ideea creării unei piețe comune. Din 2006, au fost făcuți mai mulți pași în direcția creării pieței comune a CARICOM, vizând libera circulație a bunurilor, serviciilor, forței de muncă și capitalului. Alianța are cea mai complexă structură instituțională din America Latină și Caraibe.</p> <p>Include 15 membri (majoritatea foste colonii europene): Antigua-Barbuda, Bahamas, Barbados, Belize, Dominica, Grenada, Guyana, Haiti, Jamaica, Montserrat, St. Lucia, St. Kitts-Nevis, St. Vincent-Grenadines, Suriname, Trinidad-Tobago și 5 membri asociați: Anguilla, Bermuda, I. Virgine Britanice, I. Cayman și I. Turks-Caicos.</p>
Sistemul economic latino-american (SELA)	1975	<p>Organizație interguvernamentală regională, cu sediul la Caracas, reprezentând un forum de consultare și coordonare între țările membre: Argentina, Bahamas, Barbados, Belize, Bolivia, Brazilia, Columbia, Costa Rica, Cuba, Chile, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Mexic, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Republica Dominicană, Suriname, Trinidad-Tobago, Uruguay și Venezuela.</p>
Asociația latino-americană de integrare (ALADI)	1980	<p>13 membri: Argentina, Bolivia, Brazilia, Chile, Columbia, Cuba, Ecuador, Mexic, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay și Venezuela.</p> <p>Obiective: Promovarea unei dezvoltări socio-economice armonioase și echilibrate în regiune, cu obiectivul pe termen lung de a crea o piață comună a Americii Latine.</p>
Organizația statelor din Estul Caraibelor	1981	<p>Singura uniune economică și monetară (UEM) din America.</p> <p>Zece state membre: Antigua și Barbuda, Dominica, Grenada, Montserrat, St. Kitts-Nevis, St. Lucia, St. Vincent-Grenadines, I. Virgine Britanice, Anguilla, Martinica.</p> <p>Cu excepția I. Virgine Britanice (care folosește dolarul american) și I. Martinica (unde este utilizat euro), toate celelalte state participă la Banca Centrală din Estul Caraibelor, având ca monedă dolarul din Estul Caraibelor.</p>
G-3 (grupul celor 3)	1989	<p>Participanți: Columbia, Mexic și Venezuela. G-3 a fost constituit ca parte integrantă a procesului de pace de la Contadora, la care participau cele trei țări amintite și Panama. Cele patru țări s-au opus procesului de reconciliere internă dintre guvern și rebeli în Nicaragua, bazat pe soluția militară și acțiunea unilaterală a SUA. Obiectivul major a fost acela al constituirii unei zone de liber schimb la care să participe cele trei țări. Acordul de liber schimb G-3 a fost semnat în 1994. În 2004, Panama a solicitat participarea la zona de liber schimb. În 2006, Venezuela s-a retras, iar de atunci doar Mexic și Columbia mai participă</p>

Gruparea	Anul înființării	Caracteristici
		la G-3. În august 2009, Mexic și Columbia au ajuns la un acord de adâncire a integrării lor comerciale, care a intrat în vigoare în 2011.
Piața comună a Sudului (MERCOSUR)	1991	Membri: Argentina, Brazilia , Paraguay, Uruguay, iar din 31 iulie 2012 și Venezuela. Bolivia este în proces de aderare. Chile, Peru, Columbia și Ecuador sunt țări asociate. MERCOSUR are statutul de uniune vamală, însă doar 85% din schimburile intra-regionale sunt acoperite de tariful vamal comun.
Zona de liber schimb Nord-Americană (NAFTA)	1994	Zonă de liber schimb la care participă SUA, Canada și Mexic.
Asociația statelor din Caraibe (ACS)	2004	A fost creată din inițiativa a 32 de părți contractante, în vederea sporirii cooperării regionale, axată pe cinci priorități: conservarea Mării Caraibelor, turismul sustenabil, sporirea integrării economice și a comerțului și investițiilor intra-regionale, soluționarea dezastrelor naturale, dezvoltarea rețelelor de transport. Are în prezent 25 de membri: Antigua și Barbuda, Bahamas, Barbados, Belize, Columbia, Costa Rica, Cuba, Dominica, Republica Dominicană, El Salvador, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Mexic, Nicaragua, Panama, St. Kitts-Nevis, St. Lucia, St. Vincent-Grenadines, Suriname, Trinidad-Tobago și Venezuela și 11 membri asociați.
Alianța Bolivariană pentru Popoarele din America Noastră (ALBA) – succesoare din 2009 a Alternativei Bolivariene pentru Americi	2004	Alianță lansată de fostul președinte al Venezuelei, Hugo Chávez și fostul președinte al Cubei, Fidel Castro, ca alternativă la ideea unei Zone de liber schimb a Americilor. Participanți: Antigua-Barbuda, Bolivia, Cuba, Dominica, Ecuador, Grenada, Nicaragua, St. Kitts-Nevis, Saint Lucia, St. Vincent-Grenadines, Venezuela. Cei 11 parteneri au în vedere integrarea economică și politică în plan regional, pornind de la valorile și idealurile partidelor de stânga și centru-stânga. Principalul obiectiv: eliminarea sărăciei și promovarea reformelor pe bază de acorduri de cooperare ajustate în funcție de nevoile de dezvoltare ale fiecărei țări, nu subsumate politicilor neoliberale dominante în regiune în anii '90. În acest scop, în 2008 a fost creată Banca ALBA (cu sediul la Caracas), pentru finanțarea proiectelor de dezvoltare regională, iar în 2009 a fost lansată moneda virtuală SUCRE, în vederea reducerii influenței SUA în regiune. Moneda este denumită astfel în memoria lui Antonio José de Sucre, unul dintre apropiații lui Simón Bolívar. Opozanții grupării aduc drept argumente riscul destabilizării regionale și al subminării grupărilor integraționiste.
Uniunea națiunilor sud-americe (UNASUR)	2008	MERCOSUR și Comunitatea Andină, alături de Chile, Guyana și Suriname au adoptat în 2004 Declarația de la Cusco, prin care anunțau crearea Comunității sud-americe, după modelul UE, având ca obiective pe termen lung crearea unei piețe comune, a unui parlament regional și a unei monede unice. Gruparea a luat ființă în 2008, an în care aceasta a mediat criza diplomatică dintre Ecuador și Columbia. În martie 2015, UNASUR a solicitat țărilor Americii Latine să sprijine Venezuela pentru ieșirea din criză.
Comunitatea Statelor din America Latină și Caraibe (CELAC)	2010	Organizația are 33 de membri (toate statele Organizației Statelor Americane, mai puțin SUA și Canada). Printre obiectivele sale se numără: eradicarea sărăciei și a foametei, eliminarea discriminării grupurilor vulnerabile, ridicarea blocadei impuse Cubei de către SUA, stoparea războaielor economice împotriva unor țări precum Venezuela.
Alianța Pacificului	2011	Chile, Columbia, Mexic și Peru sunt inițiatoarele alianței, având drept obiectiv integrarea lor economică și impulsivarea schimburilor cu Asia-Pacific. Chile, Mexic și Peru, membri ai Forumului de Cooperare Asia-Pacific (APEC), participă și la negocierea Parteneriatului Transpacific, instrumentat de SUA. Alianța are peste 40 de observatori, inclusiv SUA, Canada, China, India. Brazilia nu se numără printre observatori.

Sursa: Tabel elaborat de autor pe baza lucrărilor Lee, Renwick (2015), McGowan, Phinnemore (2015), Baumann (2008), Kaufman Purcell (1985), site-urilor oficiale ale grupărilor și a mass-mediei.

Tabelul anterior surprinde principalele 14 organizații de cooperare din America Latină și Caraibe de după 1960. Brazilia participă la cinci dintre acestea: SELA, ALADI, MERCOSUR, UNASUR și CELAC. Mai mult decât atât, celelalte grupări au obiective care nu au tangență cu Brazilia, iar unele dintre acestea se concentrează asupra relațiilor cu parteneri precum SUA și UE. În schimb, alianța ALBA, inițiată de Venezuela și Cuba, urmărește obiectivul reducerii influenței SUA în regiune (similar cu UNASUR și CELAC), cu toate acestea, pentru multe dintre țările participante la grupare, SUA rămân în continuare principalul lor partener comercial.

Integrarea regională sud-americană la începutul anilor '90 a intrat în consonanță cu tendințele evidente de regionalizare după încheierea Războiului Rece, după cum demonstrează și evoluția proiectului integrării europene sau Acordul Nord-American de liber schimb (NAFTA) din acea perioadă (Pecequilo, Carmo, 2013, p. 52).

Procesul de integrare regională în America de Sud a fost impulsivat în martie 1991, prin Tratatul de la Asunción, care consfințește decizia Argentinei, Braziliei, Paraguayului și Uruguayului de creare a Pieței comune a Sudului. Această inițiativă a coincis cu noile priorități de politică externă ale Braziliei, reorientată către promovarea sporirii interdependențelor din America de Sud și, implicit, consolidarea poziției acesteia de lider regional (Lazarou, 2013).

Prin Tratatul de la Asunción s-a stabilit instituirea Pieței comune a Sudului până la 31 decembrie 1994,⁷ cu ajutorul a două instituții principale: Consiliul pieței comune (structura cea mai înaltă, cu funcții de leadership politic și luare a deciziilor, format din miniștrii de externe și miniștrii economiei din țările membre) și Grupul pieței comune (organul executiv). Prin Protocolul de la Ouro Preto din decembrie 1994,⁸ au fost adăugate noi instituții: Comisia pentru comerț, Comisia Parlamentară Comună, Forumul consultativ economic și social și Secretariat.

În pofida eforturilor din plan instituțional pentru constituirea unei uniuni vamale funcționale, MERCOSUR rămâne o uniune vamală imperfectă sau un nou mod de integrare cu propriile trăsături caracteristice. În opinia reputatului profesor argentinian Demián Dalle, când ne referim la această grupare, trebuie făcută distincția temporală

---

⁷ Implicând libera circulație a bunurilor, serviciilor și factorilor de producție între țările membre prin eliminarea barierei tarifare și netarifare, crearea unui tarif vamal comun în relație cu terții și adoptarea unei politici comerciale comune, coordonarea pozițiilor țărilor membre în cadrul forumurilor regionale și internaționale economice și comerciale, coordonarea politicilor macroeconomice și sectoriale în domeniile: comerț exterior, agricultură, industrie, probleme fiscale și monetare, curs de schimb, circulația capitalului, servicii, proceduri vamale, transport și comunicații etc. În plus, țările partenere își asumă angajamentul armonizării legislației în domenii relevante pentru consolidarea procesului de integrare.

Sursa: <http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/mrcsrtoe.asp>.

⁸ A se consulta: http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/ourop/ourop_e.asp.

înainte de 2001 și după 2001.⁹ Criza realului brazilian din 1999, prin efectul de contagiune, a condus la criza financiară regională, care a culminat cu intrarea în incapacitate de plată a Argentinei din 2001, ceea ce a schimbat multe detalii în peisajul politic și economic din regiune și a indus o serie de accente protecționiste, dintre care unele se mențin și în prezent.

Gruparea MERCOSUR și-a extins aria geografică începând din 1996. Chile a devenit membru asociat al grupării în 1996, iar alte țări din America de Sud au dobândit ulterior același statut: Bolivia (1997), Peru (2003), Columbia și Ecuador (ambele în 2004) – ultimele patru țări menționate fiind membre ale Comunității Andine –. Venezuela s-a alăturat MERCOSUR ca membru în iulie 2012, iar Bolivia este în proces de aderare. Această apropiere a făcut posibilă crearea UNASUR în 2008, la care participă țările din MERCOSUR și Comunitatea Andină, alături de Chile, Guyana și Suriname.

Construcția comunitară a reprezentat adesea un punct de referință pentru Brazilia, îndeosebi pe parcursul celor două mandate prezidențiale ale lui Luiz Inácio Lula da Silva din ianuarie 2003 – ianuarie 2011. Acesta, împreună cu ministrul de externe Celso Amorim au avut drept obiectiv major de politică externă integrarea sud-americană „în stil european”, dincolo de nucleul MERCOSUR, precum și inițiative strategice de încheiere de noi acorduri comerciale preferențiale cu alte țări și regiuni ale planetei (Lazarou, 2013). Gruparea și-a extins treptat agenda de integrare economică și comercială, adăugând noi dimensiuni, precum cea politică, socială și culturală. În 2006, Comisia Parlamentară Comună a grupării a fost înlocuită de Parlament (Parlasur).

În prezent, MERCOSUR, ca și alte grupări regionale, se confruntă cu o serie de provocări majore. Una dintre acestea rezidă în atitudinea protecționistă a fiecărei țări partenere în ceea ce privește anumite produse sensibile. La summit-ul grupării din Brasília, capitala Braziliei (iulie 2015), membrii „juniori” Paraguay și Uruguay au prezentat o inițiativă de eliminare a barierelor tarifare și netarifare din calea schimburilor comerciale cu bunuri și servicii, aceasta fiind acceptată de Consiliul pieței comune.¹⁰ Președinții Braziliei (Dilma Rousseff), Argentinei (Cristina Fernández, al cărei mandat s-a încheiat în decembrie 2015), Uruguayului (Tabaré Vázquez), Paraguayului (Horacio Cartes) și Venezuelei (Nicolás Maduro) au confirmat sprijinirea acestor inițiative. Cu ocazia summit-ului s-a mai decis reînnoirea pentru zece ani a Fondului de

---

⁹ Pentru detalii, a se consulta:

<http://www.argentinaindependent.com/currentaffairs/newsfromlatinamerica/mercosur-an-imperfect-union/>.

¹⁰ Președinția *pro-tempore* a grupării a fost preluată pentru șase luni de Paraguay, după care va urma Uruguayul la cârma MERCOSUR.

convergență structurală (FOCEM), utilizat pentru finanțarea proiectelor de infrastructură ale țărilor membre.¹¹

În urma constituirii **UNASUR** în 2008,¹² președintele de atunci al Braziliei, Lula da Silva, a lansat ideea unei Uniuni Economice și Monetare regionale, cu o bancă centrală și o monedă comună. La acea dată, membri precum Paraguay, Uruguay și Bolivia erau încadrați în categoria de economii fragile, însă în prezent acestea înregistrează ritmuri robuste de creștere economică, în contrast cu economia braziliană, care este vulnerabilă. Aflată în recesiune, marcată de criza politică și protestele populației, Brazilia resimte din plin efectele negative ale scăderii prețurilor la materiile prime (în contrast cu boom-ul fără precedent înregistrat în perioada 2003-2008), sporirea ratei inflației și a șomajului, asociate cu scandalul de corupție în care este implicată cea mai mare companie de stat, Petrobras. La rândul său, Venezuela se confruntă cu o recesiune prelungită, rata inflației depășește 60%, iar deficitul său public se apropie de 21% din PIB (IMF, 2015). Economia Ecuadorului trece printr-o recesiune moderată, iar Argentina este într-o etapă de cvasi-stagnare economică. În data de 30 iulie 2014, aceasta a intrat în incapacitate „tehnică” de plată, pe fondul luptei cu „fondurile-vultur” și, în plus, trece printr-o perioadă de schimbări politice majore, în urma alegerilor generale.

Astfel de vulnerabilități din plan economic și politic ale unor țări partenere frânează procesul de integrare regională. Deși, în plan instituțional, UNASUR are o structură robustă,¹³ interesele divergente ale unor membri ai grupării (Peru și Columbia sunt pro-SUA, alte țări doresc să restrângă influența SUA în regiune, Venezuela își dispută cu Guyana un teritoriu bogat în petrol, iar Bolivia a redeschis dezbaterile privind accesul la Oceanul Pacific prin Chile etc.), asociate și cu actuala conjunctură economică nefavorabilă determină ca Uniunea Economică și Monetară regională să rămână pentru multă vreme, dacă nu pentru totdeauna, în stadiul de proiect.

În afară de MERCOSUR și UNASUR, în 2010 a fost constituită Comunitatea statelor din America Latină și Caraibe (CELAC). Inițiativa creării **CELAC** aparține Braziliei și Mexicului, printre obiectivele alianței numărându-se intensificarea dialogului politic, susținerea proiectelor de cooperare regională, lupta împotriva sărăciei și conturarea

---

¹¹ Contribuțiile la fondul în valoare de 100 milioane de dolari (la nivelul anului 2015) sunt distribuite astfel: Brazilia (70%), Argentina (27%), Uruguay (2%) și Paraguay (1%).

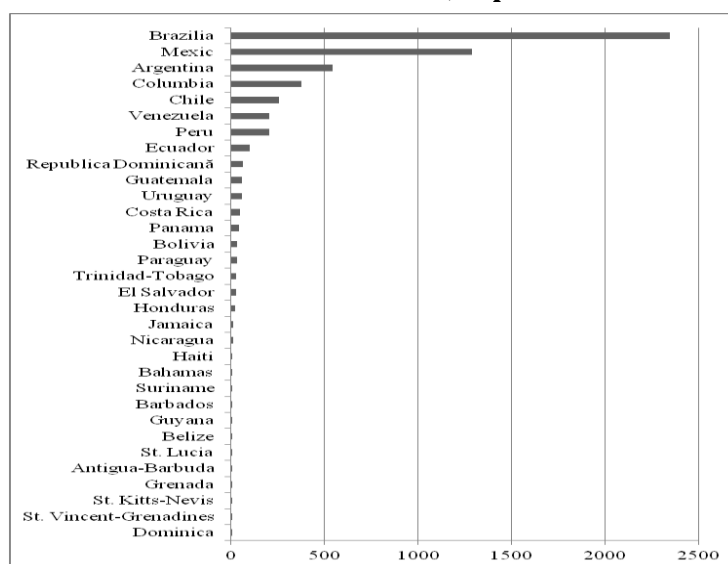
¹² Constituirea UNASUR reprezintă cel mai recent pas al procesului de clădire a unui nou regionalism în America de Sud. Acest proces a început în 1993, când fostul președinte brazilian Itamar Franco a propus crearea zonei de liber schimb a Americii de Sud (SAFTA). Președintele Cardoso a continuat procesul, propunând la rândul său în 2000 Comunitatea Națiunilor din America de Sud (SACN), care a luat naștere în 2004, aceasta având trei piloni: liberalizarea schimburilor comerciale între MERCOSUR, Comunitatea Andină, Chile, Suriname și Guyana; dezvoltarea infrastructurii regionale; cooperarea politică (Briceño-Ruiz, 2010).

¹³ Principalele organisme care asigură funcționarea UNASUR sunt: Consiliul șefilor de stat și de guvern, Consiliul miniștrilor de externe, Consiliul delegaților, Secretariatul general și Consilii ministeriale și sectoriale (Consilii pentru: apărare, sănătate, activități electorale, energie, știință-tehnologie-inovație, cultură, dezvoltare socială, economie și finanțe, educație, infrastructură, droguri, securitate, justiție, coordonarea acțiunilor împotriva crimei organizate).

unei identități regionale. CELAC a apărut din contopirea forumului de consultări politice „Grupul de la Rio” cu summit-ul pentru integrare și dezvoltare în America Latină și Caraibe, preluând cele 19 dialoguri ale „Grupului de la Rio”. Membrii CELAC au abandonat modelul regionalismului deschis, acesta fiind înlocuit cu „regionalismul post-liberal”, redirecționând obiectivele integrării economice și liberalizării pieței către alinierea politică, conservarea suveranității statelor, justiție și incluziune socială (Lazarou, 2013). Este posibil ca Parlamentul Latino-American (Parlatino), constituit în 1964, să devină organul legislativ al CELAC.

Dincolo de planul instituțional al integrării regionale, trebuie aduse următoarele sublinieri. **Brazilia**, deși reprezintă țara cu cea mai ridicată valoare a PIB-ului nominal din America Latină și Caraibe (**Graficul 1**), este principalul partener comercial al unui număr restrâns de țări, printre care se numără Argentina, Paraguay, Uruguay și Bolivia.

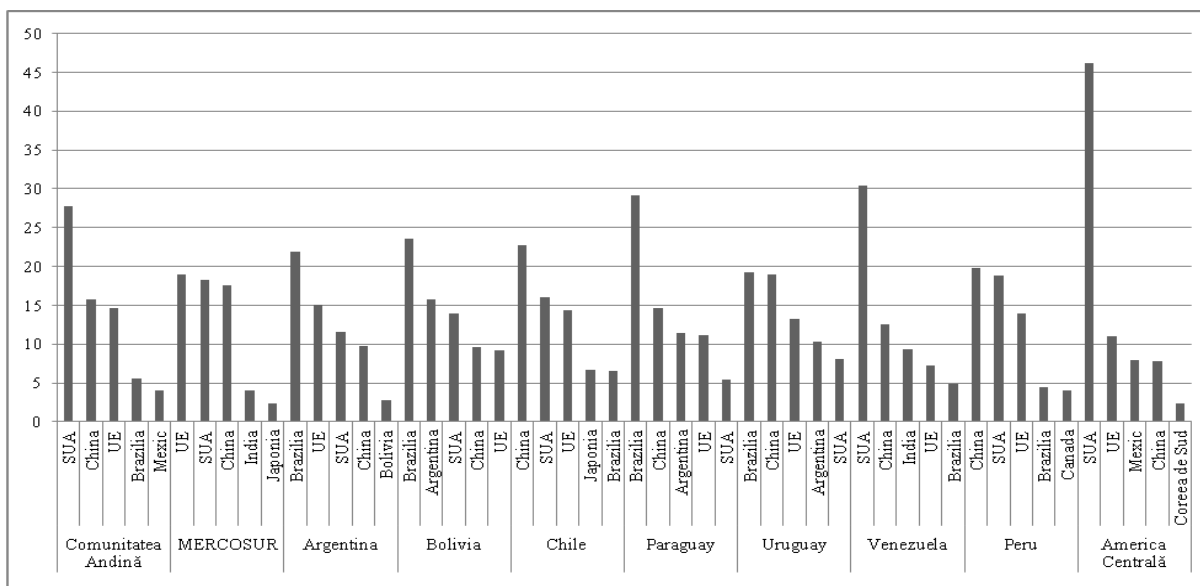
Graficul 1: Ierarhia țărilor din America Latină și Caraibe în funcție de valoarea PIB-ului nominal în 2014, exprimat în miliarde USD

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor IMF (2015).

La nivelul MERCOSUR, Brazilia este forța integratoare a grupării, însă în afara acesteia, SUA, UE și China au o influență incomparabil mai puternică decât Brazilia în plan regional (**Graficul 2**).

Graficul 2: Principalii parteneri comerciali ai unor țări și grupuri de țări din America Centrală și de Sud în 2014 (% din totalul comerțului cu bunuri)

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor DG Trade (2015).

Spre exemplu, pentru grupul format din Costa Rica, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nicaragua și Panama, Brazilia nu se numără printre principalii zece parteneri comerciali, dar schimburile comerciale ale acestui grup cu SUA reprezintă 46,1% din total, cele cu UE 11%, iar cele cu China 7,8%. Pentru Columbia, Brazilia este abia al șaselea partener comercial important, după SUA, UE, China, Mexic și India, iar pentru Ecuador, al nouălea, după SUA, UE, China, Columbia, Chile, Panama, Peru și Mexic.

În pofida inițiativelor de integrare, comerțul intraregional se înscrie pe o traiectorie descendentă în America de Sud și Caraibe (în contrast cu America Centrală, unde tendința este de creștere),¹⁴ iar exporturile totale ale regiunii America Latină și Caraibe sunt estimate să scadă în 2015 pentru al treilea an consecutiv (-14% în termeni valorici), situație fără precedent în perioada ce a urmat Marii Depresiuni din anii 1930. Aceasta se datorează menținerii prețurilor la produsele de bază la niveluri scăzute pe piața internațională, încetirii ritmului de creștere economică a Chinei, redresării lente a UE și recesiunii economice în Brazilia și Venezuela. La acești determinanți conjuncturali se adaugă o serie de factori de natură structurală, precum specializarea excesivă în exportul de materii prime și produse de tehnologie scăzută și gradul redus de participare la lanțurile globale ale valorii (ECLAC, 2015a, pp. 11-12).

Dincolo de inițiativele proprii de integrare regională, „factorul China” se poate transforma într-o forță motrice fără egal în modelarea relațiilor dintre țările din America

¹⁴ Potrivit datelor OMC, la nivelul Americii Centrale și de Sud și Caraibelor, ponderea exporturilor intra-regionale în totalul exporturilor este de aproximativ 27%.

Latină și Caraibe. **În perioada 2000-2014, China a avut o contribuție de 22% la creșterea produsului brut global și de 14% la creșterea exporturilor de bunuri și servicii la nivel mondial (procentajele sunt și mai ridicate dacă ne referim la perioada 2007-2014: 33% și, respectiv, 20%).** În 2000, China absorbea 1% din exporturile regiunii, în schimb, în 2014, procentajul a ajuns la 10%. În aceeași perioadă, ponderea Chinei în importurile regiunii s-a majorat de la 2% în 2000 la 17% în 2014. Astfel, China a devansat UE și a devenit al doilea partener comercial important al Americii Latine (ECLAC, 2015a, p. 61).

China recunoaște importanța strategică a Americii Latine și Caraibelor, ceea ce a condus la constituirea unui mecanism special de dialog. În ianuarie 2015, cu ocazia primului forum China-CELAC (Beijing), China a prezentat un plan de cooperare pentru perioada 2015-2019 cu această grupare, structurat în jurul formulei „1+3+6”. Aceasta înseamnă asigurarea creșterii incluzive și a dezvoltării durabile prin trei motoare, comerț, investiții și cooperare, axate pe șase domenii prioritare: energie și resurse naturale, infrastructură, agricultură, industria prelucrătoare, inovația tehnologică și tehnologia informației și comunicațiilor. În opinia specialiștilor internaționali, regiunea poate deveni un partener și mai atractiv pentru China în măsura în care procesul de integrare economică se accelerează și se adâncește, având în vedere că, în pofida eforturilor de reducere a barierelor tarifare în comerțul intraregional, cadrele de reglementare naționale și subnaționale rămân eterogene în sectoare precum investițiile, serviciile, achizițiile publice, reglementările tehnice, drepturile de proprietate intelectuală, concurența etc. (ECLAC, 2015a, p. 77). Tot cu ocazia primului forum China-CELAC, președintele chinez, Xi Jinping, a anunțat că valoarea investițiilor chineze în regiune va ajunge la 500 miliarde de dolari în următorii zece ani (Lee, Renwick, 2015).

În sfera investițiilor, principalii investitori străini în America Latină și Caraibe au fost în 2014: Olanda (20% din total) și SUA (17%), urmate de Spania (10%) și Luxemburg (8%). Brazilia nu este un investitor semnificativ în plan regional, aceasta jucând un rol activ doar în cadrul grupării MERCOSUR. Astfel, în 2014, Brazilia a fost al doilea investitor major pentru Paraguay, după SUA, al doilea pentru Uruguay, după Argentina, dar s-a poziționat pe locul al șaselea în clasamentul investitorilor în Argentina, după SUA, Olanda, Spania, Germania și Canada (ECLAC, 2015b, pp. 55-57).

În ceea ce privește influența regională prin prisma împrumuturilor, considerăm utile următoarele evidențe referitoare la băncile de dezvoltare regionale, cu un rol aparte în finanțarea proiectelor locale. Printre acestea se numără și Banca de Dezvoltare Inter-Americană (IDB), fondată în 1959, cu sediul la Washington D.C. și având 48 de țări membre reprezentate de consiliul directorilor executivi (26 de țări din regiune care pot

apela la împrumuturi și 22 de țări care au doar calitatea de creditori).¹⁵ Obiectivele majore ale băncii sunt date de: reducerea sărăciei și a inegalităților sociale, concentrarea asupra nevoilor țărilor mici și vulnerabile, încurajarea dezvoltării prin intermediul sectorului privat, rezolvarea problemelor legate de schimbările climatice și promovarea cooperării și integrării regionale. Este demn de notat faptul că, în ceea ce privește structura drepturilor de vot în cadrul băncii, SUA dețin 30% din acestea, devansând Brazilia și Argentina, care, la egalitate, au fiecare un procentaj de aproximativ 11%.

O altă bancă regională de dezvoltare este Banca de dezvoltare a Americii Latine (CAF, fosta Corporație andină de dezvoltare), devenită operațională în 1970, cu sediul la Caracas (Venezuela). La CAF participă 19 țări (17 latino-americane, plus Spania și Portugalia) și 14 bănci private din regiune.¹⁶ Brazilia deține 7,8% din drepturile de vot, fiind a cincea pe lista țărilor deținătoare de drepturi de vot, după: Peru (18,6%), Venezuela (18,1%), Columbia (18%) și Argentina (8,9%).

În concluzie, în pofida faptului că este cea mai mare economie din America Latină și Caraibe, Brazilia nu apare în postura de motor al întregii regiuni, ci este mai degrabă o forță integratoare la nivelul grupării MERCOSUR, deși dă semne de slăbiciune și în acest plan, pe fondul recesiunii economice și al crizei politice prelungite.

3. Rusia și Uniunea Economică Eurasiatică

Odată cu lansarea în 2009 de către UE a Parteneriatul Estic, înglobând relațiile Uniunii cu Armenia, Azerbaidjan, Belarus, Georgia, Republica Moldova și Ucraina și având ca obiectiv declarat sprijinirea reformelor din cele șase foste republici sovietice pe calea către economia de piață și integrarea lor treptată în economia comunitară, Rusia și-a intensificat eforturile în direcția consolidării relațiilor cu vecinii săi eurasiatici (Oehler-Șincai, 2014).

Bazele proiectului de integrare economică regională fuseseră stabilite în octombrie 2000, când a fost semnat la Astana *Tratatul de constituire a Comunității economice eurasiatice* (EurAsEC). În ianuarie 2006, a fost constituită Banca Eurasiatică de Dezvoltare, cu sediul la Almaty, având ca membri țările inițiatore, Rusia și

---

¹⁵ A se consulta: <http://www.iadb.org/en/about-us/capital-stock-and-voting-power,3166.html> și <http://www.iadb.org/en/idb-finance/english/subscribed-capital-stock-and-contributions,2121.html>, <https://www.devex.com/news/caf-vs-idb-how-they-compare-86997>.

Capitalul vărsat se ridică la 6 miliarde dolari, iar cel nevărsat la 164,9 miliarde dolari (total capital autorizat 170,9 miliarde dolari).

¹⁶ Capitalul autorizat al băncii se ridică la 15 miliarde dolari, din care 10 miliarde dolari capital ordinar, iar 5 miliarde dolari, capital nevărsat. A se consulta: <http://www.caf.com/en/investors/capital-structure/>.

Kazakhstan, alături de Armenia și Tadjikistan (din 2009), Belarus (din 2010) și Kârgâzstan (din 2011).¹⁷

La 1 ianuarie 2010, a luat naștere Uniunea vamală eurasiatică, cu trei membri, Rusia, Belarus și Kazakhstan, iar în 2012 a fost constituit Spațiul economic comun, asigurând cele patru libertăți de circulație: a bunurilor, serviciilor, capitalurilor și persoanelor. La 1 ianuarie 2015, Uniunea vamală eurasiatică a fost integrată în Uniunea Economică Eurasiatică (EAEU), la care participă în prezent: Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kârgâzstan și Federația Rusă. Azerbaidjan, deși nu face parte din Uniune, înclină către o alianță cu Rusia, în timp ce Georgia, Republica Moldova și Ucraina au intrat în sfera de influență a UE/SUA (dovada constând în Acordurile de asociere încheiate cu UE încă din 2014). Trebuie subliniat că toate țările din EAEU și Tadjikistan sunt membre ale Organizației Tratatului de Securitate Colectivă – din 2002 succesoare a Tratatului de Securitate Colectivă inițiat în 1992 ca structură de securitate regională în cadrul Comunității Statelor Independente –. Mai mult decât atât, Tadjikistanul este un posibil candidat la Uniunea Economică Eurasiatică în viitorul apropiat.

Într-un alt plan, după izbucnirea crizei ucrainene (noiembrie 2013) și preluarea Crimeei de către Rusia (martie 2014), relațiile UE și SUA cu Rusia au devenit din ce în ce mai tensionate, iar sancțiunile reciproce au escaladat, ceea ce a contribuit la accelerarea procesului de integrare regională inițiat de Rusia, precum și la impulsivitatea inițiativelor de cooperare în cadrul altor grupări, precum BRICS (Brazilia, Rusia, India, China, Republica Africa de Sud) și Organizația de Cooperare de la Shanghai (SCO).¹⁸

Merită notat și faptul că Uniunea Economică Eurasiatică este în plin proces de deschidere a căilor de cooperare cu țări terțe, prin încheierea de acorduri de liber schimb. În mai 2015 a fost încheiat un prim acord de comerț liber, cu Vietnam, iar peste 40 de țări (precum China, Indonezia, Thailanda și Cambodgia) și organizații internaționale (printre care și ASEAN) și-au manifestat interesul consolidării relațiilor cu EAEU.

Definită drept o organizație internațională având ca obiectiv integrarea economică regională, noua Uniune Economică Eurasiatică asigură între cele cinci țări membre libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului și forței de muncă, coordonarea, armonizarea și unificarea politicilor în sectoare stabilite prin Tratatul Uniunii și acordurile internaționale din cadrul Uniunii. Integrarea economică nu este considerată drept scop în sine, ci vizează sporirea competitivității, modernizarea

---

¹⁷ În 2014, capitalul băncii era de 7 miliarde dolari, valoarea proiectelor finanțate de la crearea acesteia ridicându-se la 5,3 miliarde dolari.

¹⁸ Din care fac parte China și Rusia, alături de Kazakhstan, Kârgâzstan, Tadjikistan și Uzbekistan.

economiilor partenere și intensificarea cooperării acestora pentru creșterea nivelului de trai al populației din țările membre.

Tratatul privind **Uniunea Economică Eurasiatică** consfințește cele patru instituții fundamentale ale Uniunii:

- Consiliul Economic Suprem Eurasiatic, alcătuit din șefii de stat din țările membre, reunindu-se cel puțin o dată pe an și ori de câte ori este nevoie la inițiativa oricărui stat membru sau a președintelui Consiliului Suprem. Are rolul de a defini strategia Uniunii, direcțiile și perspectivele integrării, aprobă bugetul și contribuțiile statelor membre. Adoptă, prin consens, decizii și dispoziții;
- Consiliul Interguvernamental Eurasiatic, alcătuit din șefii de guvern din țările membre, reunindu-se de câte ori este nevoie, dar de cel puțin două ori pe an. Adoptă, prin consens, decizii și dispoziții;
- Comisia Economică Eurasiatică este organul executiv permanent al Uniunii, care adoptă decizii, dispoziții și recomandări și are sediul la Moscova;
- Curtea Uniunii Economice Eurasiatice reprezintă organul juridic permanent, cu sediul la Minsk.

Acest proiect ambițios, inițiat de Rusia și având concomitent valențe economice și geopolitice (Popescu, 2014) va rămâne la stadiul de uniune economică, atâta vreme cât țările aliate Rusiei nu doresc sacrificarea elementelor de suveranitate națională (Hett, Szkola, 2015). În timp ce, pentru Rusia, principalul obiectiv în cadrul alianței este de natură geopolitică, de consolidare a poziției sale de lider, pentru celelalte țări ținta este pur economică, aceasta constând în: accesul la o piață largă, mobilitatea forței de muncă, crearea de rute de transport moderne, generarea de economii de aglomerare și scăderea costurilor de tranzacționare.

Tabelul 2 indică, pe de o parte, dimensiunea economiei ruse comparativ cu economiile țărilor din Comunitatea Statelor Independente, iar pe de altă parte, fundamentele solide ale acesteia, în pofida sancțiunilor Vestului și diminuării accentuate a prețurilor la țiței pe piața mondială. Astfel, în pofida unor episoade recesioniste, datoria publică a Rusiei rămâne inferioară pragului de 20% din PIB, iar balanța contului curent se menține excedentară.

Dincolo de alianța cu Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kârgâzstan, în planul politicii externe a Rusiei trebuie subliniat un detaliu care conferă Rusiei, dar și Chinei, un puternic avantaj geostrategic în raport cu UE și SUA. Din inițiativa Federației Ruse, odată cu cel mai recent summit al țărilor BRICS, din iulie 2015, a avut loc și reuniunea șefilor de state din țările Organizației de Cooperare de la Shanghai. La acest summit „dublu” au fost invitate Armenia, Belarus, Kazakhstan, Kârgâzstan, China, Tadjikistan, Uzbekistan, Afghanistan, India, Iran, Mongolia, Pakistan, Azerbaidjan și Turkmenistan.

În opinia specialiștilor internaționali, prin invitarea liderilor țărilor participante la Organizația de Cooperare de la Shanghai și Uniunea Economică Eurasiatică la summit-ul BRICS-SCO, Rusia transmite un mesaj clar comunității internaționale: atenția sa nu se mai concentrează în prezent asupra G-7, din care nu mai face parte, ci asupra grupărilor la care Vestul nu este reprezentat. Această mutare neașteptată este urmarea unui acord de voință dintre Rusia și China, la care s-a ajuns cu ocazia vizitei președintelui chinez Xi Jinping la Moscova (8-9 mai 2015), referitor la jonctiunea a două proiecte de mare anvergură: Uniunea Economică Eurasiatică și Noul Drum al Mătăsii (Oehler-Șincai, 2015b).

Astfel, China și Rusia – cele două forțe motrice ale grupării BRICS – demonstrează că proiectele lor nu sunt antagonice ci, dimpotrivă, deschid calea unei cooperări intra- și interregionale de mare amploare (Oehler-Șincai, 2015b). Această nouă cale a fost posibilă deoarece Rusia a acceptat realitatea că, în prezent, China începe să o devanseze și să îi ia locul de principal partener comercial și investitor în Asia Centrală,¹⁹ fapt care nu impietează însă asupra Uniunii Economice Eurasiatice. Atâta vreme cât forța economică a Chinei și viziunea strategică a politicii externe rusești sunt în consonanță, este mai puțin important care dintre cele două este „vioara întâi” și care este „vioara a doua”.

---

¹⁹ Spre exemplu, aproape jumătate din schimburile comerciale ale Kârgâzstanului se desfășoară în relație cu China (17% cu Rusia). China este al doilea partener comercial al Kazakhstanului (22% din total), iar Rusia al treilea (21,5%).

**Tabelul 2: Principali indicatori macroeconomici la nivelul
țării Comunității Statelor Independente în 2014**

Indicatori	Armenia	Azerbaidjan	Belarus	Georgia	Kazakhstan	Kârgâzstan	R. Moldova	Rusia	Tadjikistan	Turkmenistan	Ucraina	Uzbekistan
PIB (ritm anual de creștere, în termeni reali, în %)	3,4	2,8	1,6	4,8	4,3	3,6	4,6	0,6	6,7	10,3	-6,8	8,1
PIB nominal (în miliarde USD)	11,6	74,1	76,1	16,5	216,0	7,4	8,0	1860,6	9,2	47,9	130,7	62,6
PIB/locuitor (USD)	3900,7	7936,5	8041,7	4433,8	12400,3	1255,6	2238,1	12717,7	1113,2	8270,5	3050,6	2045,9
Investiții totale (% din PIB)	19,4	24,2	35,4	31,2	24,4	27,0	24,6	19,9	14,6	-	14,1	30,8
Economii (% din PIB)	14,3	38,2	28,7	21,5	26,6	10,2	20,9	23,1	5,3	-	10,1	32,5
Rata inflației (măsurată prin indicele armonizat al prețurilor de consum)	3,0	1,4	18,1	3,1	6,7	7,5	5,1	7,8	6,1	6,0	12,1	8,4
Rata șomajului (în % din populația activă)	18,0	6,0	0,5	-	5,0	7,6	3,9	5,2	-	-	9,3	-
Populația (milioane persoane)	3,0	9,3	9,5	3,7	17,4	5,9	3,6	146,3	8,3	5,8	42,8	30,6
Sold bugetar (% din PIB)	-1,9	-0,4	0,2	-1,8	1,8	0,1	-1,7	-1,2	0,0	0,8	-4,5	2,2
Datoria publică (% din PIB)	41,3	15,9	40,5	34,8	14,9	53,0	31,5	17,8	28,3	16,8	71,2	8,5
Soldul balanței contului curent (miliarde USD)	-0,8	10,4	-5,1	-1,6	4,6	-1,2	-0,3	59,5	-0,9	-2,8	-6,2	1,1
Soldul balanței contului curent (% din PIB)	-7,3	14,1	-6,7	-9,7	2,1	-16,8	-3,7	3,2	-9,2	-5,8	-4,7	1,7

Notă: - indică lipsa datelor.

Sursa: Tabel elaborat de autor pe baza IMF (2015).

4. Rolul Chinei și al Indiei în adâncirea integrării asiatice

4.1. Succint istoric al integrării asiatice²⁰

Procesul de integrare regională asiatică a demarat târziu și a evoluat lent comparativ cu alte regiuni ale lumii. Cu toate acestea, în prezent, gradul de integrare economică în Asia este al doilea ca nivel, după Europa, după cum indică și ponderea schimburilor comerciale intra-regionale în totalul schimburilor Asiei, de 52%. Eterogenitatea economiilor asiatice s-a transformat într-un determinant major al integrării regionale, ținând cont de faptul că rețelele globale de producție se bazează tocmai pe avantajele comparative/competitive ale fiecărei țări în parte.

Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est (ASEAN), constituită în 1967, reprezintă nucleul integrării regionale. Zona de liber schimb a celor zece țări ASEAN a luat ființă în 1992, după 25 de ani de la constituirea organizației, iar în prezent este cel mai avansat proiect al integrării asiatice. Agenda actuală a integrării ASEAN către o Comunitate economică regională are drept principal obiectiv transformarea regiunii într-o piață unică, cu o bază comună de producție, „puternic competitivă” până în 2015. Libera circulație a bunurilor, serviciilor, ISD, forței de muncă înalt calificate, o circulație mai liberă a capitalului se numără printre instrumentele principale ale integrării regionale. Chiar dacă noua Comunitate economică nu va fi finalizată până la sfârșitul anului 2015, aceasta rămâne un proces în desfășurare.

Pe baza acordurilor de liber schimb încheiate de ASEAN cu Australia, Noua Zeelandă, China, Japonia, Coreea de Sud și India, în prezent este în negociere **Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător (RCEP)**, la care participă toate cele 16 țări partenere, care au împreună **o pondere de aproape jumătate din populația mondială, 30% din PIB-ul global, peste un sfert din exporturile mondiale și 20% din fluxurile globale de ISD.**

Principiile de guvernare ale regionalismului asiatic sunt reunite sugestiv sub denumirea de „calea asiatică” (Capannelli și Tan, 2012). Aceasta se caracterizează prin *dinamism, flexibilitate, pragmatism, se bazează pe crearea de legături axate pe încredere reciprocă și avansează lent către adâncirea integrării, într-un cadru instituțional care se adaptează rapid la schimbările conjuncturale.* Integrarea naturală, *de facto*, modelată de forțele pieței, prin participarea actorilor regionali la lanțurile globale ale valorii reprezintă forma dominantă a integrării regionale.

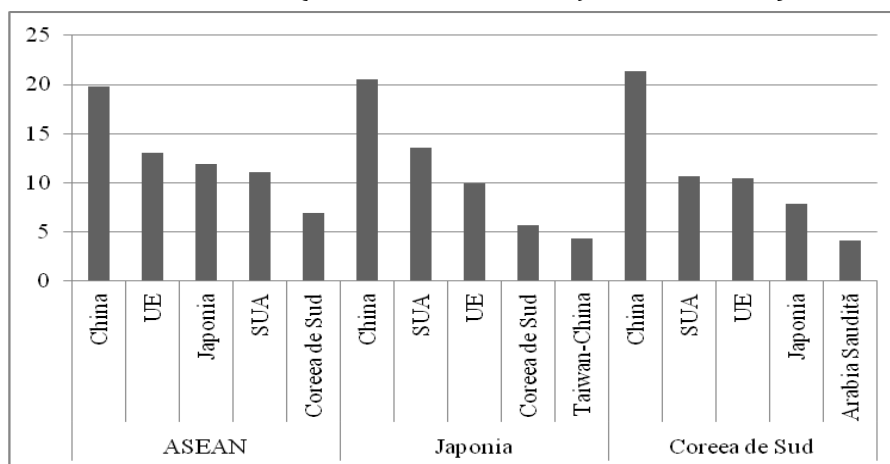
---

²⁰ Prezentul subcapitol se bazează pe rezultatele evidențiate de Oehler-Șincai (2015a).

În opinia unor experți internaționali, lanțurile globale ale valorii au apărut mai întâi ca lanțuri regionale în Asia de Est, investitorii japonezi inițiind modelul „gâștelor în formație de zbor” în planul investițiilor și al comerțului, ștafeta fiind preluată de tigrii asiatici, iar ulterior de China (Banga, 2013).

China, în prezent forța motrice a integrării la nivelul „fabricii Asia” și principalul partener comercial pentru numeroase țări asiatice (**Graficul 3**), a început să participe la acorduri comerciale preferențiale abia din anii '2000. Dintre acordurile de comerț liber încheiate de aceasta le amintim pe cele cu: ASEAN, Chile, Pakistan, Noua Zeelandă, Singapore, Peru, Costa Rica, Islanda, Elveția, Coreea de Sud și Australia. China poartă tratative pentru încheierea de acorduri cu: țările participante la Consiliul de Cooperare al Golfului, Norvegia, Sri Lanka, Maldive, negocieri trilaterale cu Japonia și Coreea de Sud și participă la negocierile pentru Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător. Pe lista acordurilor „în așteptare” / „în dezbateri” se află cele cu: India, Mongolia, țările Organizației de Cooperare de la Shanghai, Uniunea Economică Eurasiatică și chiar UE și Parteneriatul Transpacific (având ca centru de greutate SUA, alături de Japonia).

Graficul 3: Principalii parteneri comerciali ai unor țări și grupuri de țări din Asia în 2014 (% din totalul comerțului cu bunuri)

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor DG Trade (2015).

India participă din 1975 la Acordul comercial Asia-Pacific (APTA),²¹ iar din 1985 la Asociația Asiei de Sud pentru Cooperare Regională (SAARC)²² – extinsă din 2006 prin Acordul pentru zona de liber schimb a Asiei de Sud. India a încheiat acorduri de liber schimb cu o serie de țări și grupuri de țări, printre care se numără

²¹ Membri: Bangladesh, Coreea de Sud, India, Laos, Sri Lanka din 1975, China din 2001, Mongolia din 2013.

²² Afghanistan, Bangladesh, Bhutan, India, Maldive, Nepal, Pakistan și Sri Lanka.

și Afghanistan, Bhutan, Nepal, Sri Lanka, ASEAN, Singapore, Malaysia, Japonia, Coreea de Sud, Chile și MERCOSUR. India a lansat negocieri în vederea încheierii de acorduri de liber schimb cu mai mulți parteneri, precum: UE, Uniunea Economică Eurasiatică, Consiliul de Cooperare al Golfului, Australia, Noua Zeelandă, Canada, Egipt, Asociația Europeană de Liber Schimb, Indonezia, Israel, Mauritius, Thailanda, Uniunea vamală sud-africană, RCEP.²³

Întrucât gradul de participare a Indiei la rețelele globale de producție este mult mai redus comparativ cu cel al Chinei sau al altor parteneri asiatici, ponderea sa în schimburile comerciale și investiționale regionale este mult mai scăzut (OECD-WTO, 2013). Tocmai de aceea, ministrul indian de externe, Sushma Swaraj a lansat în 2014 politica „Act East”, ca un complement al politicii formulate în 1992, „Look East”, marcând intenția de a acorda prioritate relațiilor cu vecinii asiatici într-o perioadă în care prezența SUA nu mai este o noutate, iar ascensiunea Chinei este vizibilă. Mai mult decât atât, India dorește să devină membru al APEC, din rațiuni de natură strategică, diplomatică și economică (The Diplomat, 2015). În 2011, aceasta a obținut statutul de observator la organizația ce include 21 de țări de pe ambele părți ale Pacificului, însă aderarea sa la organizație este încă pusă sub semnul îndoielii de specialiști, de vreme ce aceasta ar contrazice logica geografiei, India nefiind riverană Oceanului Pacific.

4.2. Perspectivele Parteneriatului Economic Regional Cuprinzător (RCEP)

RCEP desemnează un acord de liber schimb cuprinzător, negociat în prezent între cei zece membri ai ASEAN și Australia, China, India, Japonia, Coreea de Sud și Noua Zeelandă. Ținând cont de magnitudinea sa, RCEP este comparabil cu celelalte mega-acorduri negociate în prezent de marile puteri comerciale:

- Parteneriatul transatlantic pentru comerț și investiții (TTIP), negociat între UE și SUA;
- Acordul de parteneriat economic UE-Japonia, care include un Acord de liber schimb;
- Parteneriatul Transpacific (TPP), la care participă 12 economii: SUA și Japonia, alături de Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Malaysia, Mexic, Noua Zeelandă, Peru, Singapore și Vietnam. Dintre acestea, șapte (Japonia, Australia, Noua Zeelandă, Brunei, Malaysia, Singapore și Vietnam) iau parte și la negocierile RCEP.

În contextul reactivării Drumului Mătăsii de către China și, totodată, al schimbării de paradigmă la nivelul politicii externe indiene, ceea ce presupune o

---

²³ A se consulta: <https://aric.adb.org/fta-country>.

prezență mai activă în Asia și consolidarea parteneriatelor cu țările vecine, RCEP se suprapune perfect peste interesele celor doi poli de putere, China și India.

Mai mult decât atât, conjunctura economică actuală a Chinei se caracterizează prin ritmuri de creștere a PIB-ului de 6-7% la orizontul anilor 2020, cu mult inferior ritmurilor exprimate prin două cifre, înregistrate pe parcursul ultimelor decenii. Impulsionarea schimburilor comerciale și a investițiilor regionale poate constitui un factor adițional de creștere economică, chiar dacă economia chineză se reechilibrează în direcția unei contribuții mai ridicate a consumului intern la PIB.

„Principiile și obiectivele călăuzitoare pentru negocierea RCEP”, adoptate de miniștrii economiei din țările partenere în august 2012 identifică principalele domenii de negociere, printre care se numără: comerțul cu bunuri, servicii, investițiile, cooperarea economică și tehnică, drepturile de proprietate intelectuală, concurența și reglementarea diferendelor, lăsând deschisă posibilitatea adăugării de noi domenii. Declarația comună a liderilor privind lansarea negocierilor RCEP a fost prezentată în data de 20 noiembrie 2012, pe marginea summit-ului Asiei de Est.

Liderii celor 16 țări participante la negocierea RCEP au anunțat că noul tratat va fi „un acord de parteneriat economic modern, cuprinzător, la standarde înalte și reciproc avantajos, contribuind la crearea unui mediu comercial și investițional deschis în plan regional, pentru a facilita expansiunea comerțului și investițiilor regionale și a contribui la creșterea și dezvoltarea economică la nivel global”.

Inițial, termenul prevăzut pentru finalizarea negocierilor a fost sfârșitul anului 2015, însă acesta va fi prelungit datorită complexității problemelor abordate și intereselor divergente ale partenerilor în planuri multiple.

Cu ocazia primei runde (Brunei Darussalam, 9-13 mai 2013),²⁴ au fost constituite trei grupuri de lucru în cadrul mecanismului de consultări la nivel de înalte oficialități (SEOM):²⁵ pentru comerțul cu bunuri (WGTIG), pentru comerțul cu servicii (WGTIS) și pentru investiții (WGI). La runda a doua (Brisbane, 23-27 septembrie 2013), printre altele au avut loc dezbateri privind capitolul serviciilor și al investițiilor, iar în domeniul comerțului cu bunuri au fost abordate procedurile vamale, regulile de origine și au avut loc schimburi de opinie privind modalitățile de negocieri privind barierele tarifare și netarifare. Au fost constituite subgrupuri

---

²⁴ A se consulta: http://commerce.nic.in/trade/international_ta_current_details.asp#b34 și <http://www.mfat.govt.nz/Trade-and-Economic-Relations/2-Trade-Relationships-and-Agreements/RCEP/>

²⁵ Înlocuit ulterior cu un Comitet pentru negocieri comerciale (RCEP-TNC).

de lucru pentru procedurile vamale și regulile de origine și a avut loc un seminar privind concurența.

La runda a treia (Kuala Lumpur, 20-24 ianuarie 2014) au fost continuate dezbaterile privind comerțul cu bunuri, servicii și investițiile și au fost constituite alte patru grupuri de lucru: pentru drepturile de proprietate intelectuală, concurență, cooperarea economică și tehnică și reglementarea diferendelor. Au fost organizate două seminarii, referitoare la drepturile de proprietate intelectuală și probleme orizontale legate de servicii și investiții.

În cadrul rundeii a patra (Nanning, China, 31 martie-4 aprilie 2014) au continuat dezbaterile privind regulile de origine (ROO), procedurile vamale și facilitarea comerțului (CPTF), măsuri sanitare și fitosanitare (SPS) și standarde, reglementări tehnice și evaluarea conformității (STRACAP) și au fost create trei noi grupuri de lucru: pentru concurență, drepturile de proprietate intelectuală și cooperarea economică și tehnică.

Un nou grup de lucru, pentru aspecte legale și instituționale, a fost lansat la cea de-a cincea reuniune RCEP, care a avut loc la Singapore (21-27 iunie 2014), iar cu această ocazie au fost create și patru subgrupuri de lucru subordonate WGTIG, pentru: regulile de origine (ROO), procedurile vamale și facilitarea comerțului (CPTF), măsuri sanitare și fitosanitare (SPS) și standarde, reglementări tehnice și evaluarea conformității (STRACAP).

La cea de-a șasea reuniune RCEP (1-5 decembrie 2014, India), reprezentanții indieni au subliniat necesitatea ca noul acord să faciliteze *accesul tuturor partenerilor la lanțurile globale ale valorii*, accentul trebuind să se mute *de la paradigma beneficiului bilateral la cea a beneficiului regional echilibrat*. India mută treptat centrul de greutate dinspre consum spre investiții și exporturi (schimbând, așadar, „Consensul Mumbai”²⁶, axat pe consum și clasa de mijloc), în contrast cu China, care, la rândul său, își reechilibrează economia dinspre exporturi și investiții către consum. Noua politică comercială a Indiei pentru perioada 1 aprilie 2015 – 31 martie 2020 oferă cadrul propice pentru impulsionarea exporturilor, generarea de locuri de muncă (în medie, anual, pe piața muncii din India este nevoie de 12 milioane de locuri de muncă noi) și sporirea valorii adăugate create pe plan intern. La aceasta se adaugă inițiative recente, precum *Make in India*, *Digital India* și *Skill India*. Guvenul sprijină deopotrivă industria prelucrătoare și sectorul serviciilor, punând accentul pe îmbunătățirea mediului de afaceri, ușurința derulării afacerilor și pregătirea forței de muncă, inclusiv a

---

²⁶ A se consulta: Summers, L. H. (2010), *India and the Global Economy*, Remarks at the Asia Society, Mumbai, India, October 15.

tinerilor provenind din familii sărace, deopotrivă din mediul rural și cel urban. Astfel de măsuri contribuie la stimularea participării la rețelele globale de producție și transformarea Indiei într-un *hub* al industriei prelucrătoare din Asia.

În cadrul rundeii a șaptea (Bangkok, Thailanda, 9-13 februarie 2015) au fost înregistrate progrese în ceea ce privește modalitățile pentru ofertele inițiale de eliminare a taxelor vamale pentru bunuri și cadrul general pentru liberalizarea serviciilor. La runda a opta (Kyoto, Japonia, 5-13 iunie 2015) au fost continuate dezbaterile privind proprietatea intelectuală, concurența, cooperarea economică și tehnică și aspectele legale și instituționale. Au avut loc seminarii pe tema comerțului electronic și achizițiilor publice. Reprezentanți ai mediului de afaceri din mai multe țări participante au abordat problematica barierei netarifare, a regulilor de origine și a altor măsuri de facilitare a comerțului. După reuniunea ministerială dintre sesiuni (Kuala Lumpur, 13 iulie 2015), a urmat runda a noua (Nay Pyi Taw, Myanmar, 1-7 august 2015). În pofida eforturilor participanților, nu s-a putut ajunge la un acord de voință privind modalitățile pentru ofertele inițiale de eliminare a tarifelor pentru comerțul cu bunuri. În domeniul serviciilor, negociatorii au început dezbaterile pe marginea ofertelor inițiale depuse referitoare la calendarul liberalizării serviciilor. S-a dezbătut și planul de lucru al noului subgrup de lucru pentru servicii financiare și telecomunicații și, totodată, au continuat dezbaterile pe tema drepturilor de proprietate intelectuală, concurenței, cooperării economice și tehnice, aspectelor legale și instituționale. La runda a noua a avut loc și prima reuniune a grupului de lucru pentru comerțul electronic și a fost susținut un seminar informal, pe o bază voluntară, la care au participat experți din domeniul achizițiilor publice.

A urmat reuniunea ministerială dintre sesiuni (Kuala Lumpur, 24 august 2015), iar apoi runda a zecea (Busan, Coreea de Sud, 12-16 octombrie 2015), cu ocazia căreia s-a subliniat că, deși nivelul liberalizării piețelor este similar în cadrul RCEP cu cel al TPP, progresul înregistrat în planul negocierilor dintre cei 16 parteneri este mai lent față de cel al negocierilor în 12. Printre motivații se numără și faptul că grupul celor 16 este mult mai divers, acesta incluzând și țări din categoria celor mai slab dezvoltate (Cambodgia, Myanmar, Laos), iar interesele participanților sunt adesea divergente.

Ca și în cazul altor mega-acorduri negociate în prezent, societatea civilă acuză lipsa de transparență a negocierilor și își exprimă temerile legate de domenii precum drepturile de proprietate intelectuală și accesul populației la medicamente generice. Având în vedere faptul că aceste acorduri produc efecte nu doar pentru marile companii, dar și pentru micii întreprinzători și populație în ansamblul său, desecretizarea negocierilor ar trebui să fie primul pas în direcția unui proces corect

pentru toate părțile interesate. În opinia specialiștilor, India, considerată „farmacia lumii în dezvoltare” și un producător însemnat de medicamente generice, este cea care trebuie să dea tonul în negocierile privind legislația patentelor și să reziste presiunilor din partea Japoniei și Coreei de Sud.²⁷

4.3. Dincolo de RCEP – China și inițiativa Zonei de Liber Schimb Asia-Pacific

Cu ocazia summit-ului Forumului de Cooperare Asia-Pacific (APEC) din noiembrie 2014, președintele Chinei, Xi Jinping a prezentat viziunea sa pentru realizarea unui „vis în Asia-Pacific”: crearea unei zone de liber schimb extinse la nivelul întregii regiuni (FTAAP). În contextul în care SUA sunt considerate a fi „motorul” negocierilor pentru Parteneriatul Transpacific (TPP), iar Japonia, prin participarea sa concomitentă la negocierile privind TPP și Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător (RCEP), pare a fi puntea de legătură între Asia și America, inițiativa Chinei vine să contrabalanseze influența SUA și a Japoniei în Asia-Pacific. Diplomația acordurilor comerciale preferențiale se adaugă variatelor forme ale Diplomației chineze (dintre care amintim Diplomația Drumului Mătăsii, a investițiilor, a acordurilor de swap valutar) (Oehler-Șincai, 2015b).

Pe de altă parte, prin lansarea FTAAP, China ar putea dobândi un rol mai activ în definirea noilor reguli ale ordinii economice mondiale, de pe poziții de egalitate cu SUA (Solís, 2014). Mai mult decât atât, viziunea Chinei asupra regiunii Asia-Pacific ar putea contribui la detensionarea disputelor teritoriale din Mările Chinei de Est și Sud, în contextul în care, în prezent, cea mai mare economie asiatică pare a fi „singură împotriva tuturor” (Japonia, Vietnam, Malaysia, Indonezia, Singapore, Filipine, Brunei, Taiwan-China – din care cinci participă și la negocierea TPP) (Oehler-Șincai, 2015b).

Potrivit unor estimări recente (Meltzer, 2015), crearea FTAAP ar spori anual venitul global cu circa 1900 miliarde dolari, ceea ce ar însemna de aproximativ 6 ori mai mult decât în cazul TPP sau RCEP. Dar sunt SUA interesate în constituirea FTAAP? Răspunsul este, desigur negativ, în sprijinul acestei aserțiuni venind câteva argumente solide. În primul rând, accesul la piețele de desfacere rămâne un factor important al creșterii economice deopotrivă pentru SUA și China. Printr-o zonă de liber schimb extinsă la nivelul întregii zone Asia-Pacific, companiile SUA ar pierde accesul preferențial față de China pe unele piețe. SUA ar avea de pierdut și în materie de leadership, iar avansul său față de China prin TPP (care va fi încheiat la

---

²⁷ A se consulta: <http://www.ip-watch.org/2015/06/24/secret-regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-takes-centre-stage-in-asia/>.

un moment dat) ar fi anulat. În fine, viziunea celor două în materie de aranjamente ale guvernantei globale (inclusiv în ceea ce privește regulile din domeniul comerțului și investițiilor și clauzele de protecție) este diferită (Solís, 2014).

SUA și China vor concura, în continuare, pentru statutul de lider în regiunea Asia-Pacific. Inițiative adoptate de China, precum Banca Asiatică de Investiții în Infrastructură, ambițiosul proiect „O centură, un drum”, cooperarea activă cu țările BRICS și lansarea Băncii de Dezvoltare – analizate împreună cu reacția SUA față de acestea – subliniază o dată în plus ascensiunea Chinei și calea deschisă către devansarea SUA în calitate de putere economică a lumii într-un viitor nu foarte îndepărtat.

5. Rolul Republicii Africa de Sud în integrarea regională africană

Africa este un continent al contrastelor pe mai multe planuri. „Blestemul resurselor”, corupția, războaiele civile, iar mai recent transformarea *Primăverii Arabe* într-o *Iarnă Islamistă* și ascensiunea grupărilor teroriste au condus la creșterea numărului statelor eșuate din regiune.

Integrarea regională este considerată un „răspuns rațional” la dificultățile întâmpinate de un continent fragmentat (Hartzenberg, 2011) și marcat de moștenirea colonială, cu numeroase piețe mici, cu economii fragile și țări fără ieșire la ocean. Prima formă de integrare regională a apărut în 1910 din inițiativa puterii coloniale britanice de a crea uniunea a trei teritorii sud-africane, care a fost reactualizată succesiv pentru a lua forma Uniunii Vamale Sud-Africane (SACU) – uniune vamală incompletă, în curs de definitivare –, la care participă în prezent: Republica Africa de Sud, Botswana, Lesotho, Namibia și Swaziland.

În 1958, a fost înființată Comisia Economică pentru Africa sub egida Organizației Națiunilor Unite (ECA), cu obiectivul de *a promova dezvoltarea economică și socială a statelor membre, a încuraja integrarea regională și a promova cooperarea internațională*. Începând cu Planul de acțiune de la Lagos (1980) și Acordul de la Abuja (1991) – reprezentând inițiative ale statelor africane –, s-au conturat treptat prioritățile integrării regionale pe linia industrializării la scară continentală și constituirea unei Comunități economice africane. În prezent, sunt recunoscute opt „pietre de temelie” ale Comunității economice africane:

- AMU/UMA (1989) – Uniunea Magrebului Arab: Algeria, Libia, Mauritania, Maroc, Tunisia;
- CEN-SAD (1998) – Comunitatea statelor din regiunea Sahel-Sahara: 28 de state membre;

- COMESA (1994, înlocuind un acord preferențial din 1981) – Piața comună pentru Africa de Est și de Sud: 20 de state membre;
- EAC (creată în 1967, dizolvată în 1977, restabilită în 2000) – Comunitatea est-africană: Burundi, Kenya, Rwanda, Tanzania, Uganda;
- CEEAC-ECCAS (1964, extinsă și redefinită ulterior) – Comunitatea economică a statelor central-africane: 10 membri;
- CEDEAO-ECOWAS (1975) – Comunitatea economică a statelor din Africa de Vest: 15 membri;
- IGAD (1986) – Autoritatea interguvernamentală pentru dezvoltare: 8 state membre;
- SADC (1980, redefinită în 1992) – Comunitatea de dezvoltare sud-africană: 15 state membre, inclusiv Republica Africa de Sud. Toate țările SACU participă la SADC. Este gruparea cu cele mai bune performanțe prin prisma unor indicatori precum: calitatea instituțiilor, piața financiară, gradul de sofisticare a afacerilor etc. (Hartzenberg, 2011).

În data de 10 iunie 2015, a fost semnat acordul pentru zona de liber schimb tripartită (TFTA), la care participă COMESA, EAC și SADC. Cele 26 de state membre, cumulând peste jumătate din PIB-ul african, au ca obiective integrarea piețelor, dezvoltarea infrastructurii și dezvoltarea industrială, reflectând obstacolele existente și necesitatea diversificării producției industriale și îmbunătățirea infrastructurii de transport (European Parliament, 2015). Acest proiect implică două etape: prima deja finalizată în planul negocierilor, care presupune liberalizarea comerțului cu bunuri și libera circulație a forței de muncă (oameni de afaceri, experți, investitori, comercianți, angajați transferați intra-firme); a doua, care are în vedere liberalizarea treptată a comerțului cu servicii, cooperarea în domeniul politicii concurenței, drepturile de proprietate intelectuală și investițiile transfrontaliere.

În aceeași lună, cu prilejul Adunării generale a Uniunii Africane (Johannesburg, Republica Africa de Sud, a 25-a reuniune ordinară a șefilor de stat și de guvern), au fost lansate negocierile pentru o zonă de liber schimb continentală (CFTA). Ca exemplu de bune practici au fost amintite gruparea ECOWAS, ale cărei țări membre au emis pașaportul unic pentru a facilita libera circulație a persoanelor și noua TFTA. Ca obiectiv obligatoriu a fost amintit dezvoltarea infrastructurii, fără de care schimburile comerciale intra-africane nu vor putea fi

niciodată impulsionate.²⁸ Termenul estimativ pentru finalizarea negocierilor este anul 2017.

Referitor la Uniunea Africană, dorim să facem următoarele sublinieri. Predecesoarea acesteia este Organizația Unității Africane, constituită în 1963 cu scopul promovării unității și solidarității statelor membre, intensificării cooperării regionale și internaționale, apărării suveranității teritoriale și abolirii colonialismului. În 1999, șefii de state și de guvern din Africa au decis crearea Uniunii Africane, în 2000 a fost adoptat Actul constitutiv al acesteia, în 2001 a fost elaborată foaia de parcurs pentru implementarea Uniunii, iar la summit-ul de la Durban din 2002 a fost lansată Uniunea Africană, care înlocuiește Organizația Unității Africane. Viziunea Uniunii este „o Africă integrată, prosperă și pașnică, condusă de proprii cetățeni și reprezentând o forță dinamică pe arena globală”. Având 54 de state membre, o structură instituțională solidă (inclusiv un Parlament pan-african) și o agendă complexă, Uniunea a depus eforturi susținute pe linia integrării regionale și a soluționării numeroaselor probleme locale. Lansarea negocierilor pentru o zonă de liber schimb la nivelul întregului continent reprezintă unul dintre cele mai ambițioase obiective ale Uniunii.

De altfel, agenda integrării africane a fost și rămâne ambițioasă, însă experiența fiecărei grupări de integrare regională în parte a evidențiat și continuă să demonstreze că nivelul de implementare a obiectivelor a rămas cel mai adesea sub țintele stabilite de liderii politici. Vulnerabilitățile economice ale multor țări africane și instabilitatea politică a acestora au reprezentat cel mai adesea factorul care a împiedicat implementarea proiectelor de integrare regională.

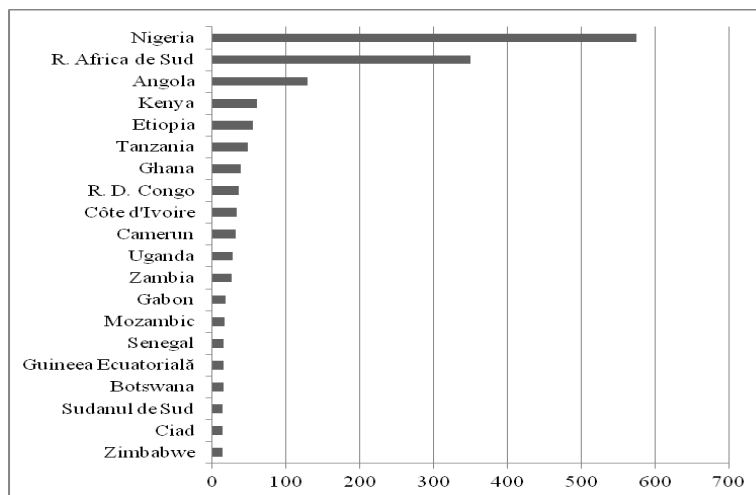
Însăși Republica Africa de Sud, care participă intens la proiectele de integrare regională, este o mărturie în acest sens. Aceasta nu se numără printre statele eșuate, are al doilea PIB ca mărime din Africa, o economie diversificată și o infrastructură bine dezvoltată, cu toate acestea, manifestă numeroase slăbiciuni în plan economic. Fragilitatea economiei este reflectată de un dublu deficit (de cont curent și bugetar). Corupția endemică, eșecul reformei terenurilor, perpetuarea crizei miniere, criza energetică sunt doar câțiva factori care împiedică relansarea economiei sud-africane și își aduc aportul la menținerea ratei șomajului la niveluri alarmante, un sfert din populația activă fiind fără locuri de muncă. Republica Africa de Sud a fost cea mai mare economie africană în termeni de PIB nominal până în 2011, însă aceasta a fost devansată de un stat eșuat, Nigeria, iar de atunci decalajul

---

²⁸ A se consulta: <http://summits.au.int/en/25thsummit/events/african-union-assembly-launches-continental-free-trade-area-cfta-negotiations>.

dintre cele două s-a adâncit (în mare parte datorită artificiului statistic de recalculare a PIB-ului nigerian pe o nouă bază) (**Graficul 4**).

Graficul 4: Ierarhia primelor 20 de țări din Africa Subsahariană în funcție de valoarea PIB-ului nominal în 2014, exprimat în miliarde USD

Sursa: Grafic elaborat de autor pe baza datelor IMF (2015).

După Orientul Mijlociu, Africa este a doua regiune a lumii cu cea mai scăzută pondere a exporturilor regionale în total, în pofida faptului că acest procentaj s-a majorat în perioada 1995-2014 de la 10% la 18% (WTO, 2015). Acordurile comerciale preferențiale africane au avut o contribuție pozitivă la această evoluție, însă rolul acestora a fost limitat de faptul că ele nu au rezolvat constrângerile de pe partea ofertei (interne, legate de dezvoltarea și diversificarea capacităților de producție, sporirea productivității, dezvoltarea resurselor umane și accesul la noi tehnologii), ci s-au axat mai degrabă pe soluționarea problemelor de graniță (operaționale). Tocmai de aceea este nevoie de o agendă de integrare aprofundată, care să includă serviciile, investițiile, concurența și cooperarea, depășind astfel sfera provocărilor operaționale și extinzându-se asupra celorlalte trei categorii principale de provocări: din interior, a celor pe partea de cerere externă și a celor de dezvoltare.

Vulnerabilitățile din plan economic și instabilitatea politică din numeroase state africane, alături de ascensiunea grupărilor teroriste precum Boko Haram din Nigeria vor continua, însă, să reprezinte un factor care va împiedica implementarea deplină și în timp util a ambițioaselor proiecte de integrare regională.

6. BRICS și calea către o nouă paradigmă a regionalizării

Analizele din secțiunile precedente au conturat o imagine evidentă a eforturilor de integrare regională la care participă fiecare țară BRICS în parte. Fie că este vorba despre obiective de natură economică sau geostrategică sau de ambele, toate țările BRICS iau parte la acorduri comerciale și de cooperare regională. Însă intensitatea acestei integrări este puternic dependentă de situația economică și politică a țărilor participante. Fiecare țară BRICS manifestă propriile slăbiciuni, unele mai accentuate (Brazilia, Republica Africa de Sud), altele mai puțin evidente (China, India). Federația Rusă, în pofida implicării într-un nou război rece cu SUA și UE, manifestă reziliență, dincolo de unele vulnerabilități și chiar dincolo de nivelul scăzut la prețurilor la țiței pe piața mondială, care, evident, o afectează. Însă prin politica sa externă abilă, aceasta reușește chiar să dea lecții de geopolitică și de integrare economică Vestului.

Pentru a trece mai ușor peste slăbiciunile interne și conjunctura regională adeseori nefavorabilă, țările BRICS au creat o alianță care le consolidează poziția în balanța internațională a puterii. Inițiativele comune ale acestora în cadrul grupării BRICS vin să susțină inițiativele individuale sau regionale, precum: reactivarea de către China a Drumului Mătăsii, lansarea Băncii Asiatice de Investiții în Infrastructură, reiterarea unei idei deja uitate, a creării unei zone de liber schimb în Asia-Pacific, participarea împreună cu India la negocierile pentru Parteneriatul Economic Regional Cuprinzător, implicarea Braziliei în MERCOSUR, UNASUR și CELAC, a Republicii Africa de Sud în SADC, TFTA și Uniunea Africană, precum și participarea Federației Ruse la construirea Uniunii Economice Eurasiatice.

Astfel de inițiative, în pofida obstacolelor care rămân de trecut, sunt comparabile sau chiar depășesc proiectele triadei clasice, formată din SUA, UE și Japonia. Practic, toate țările BRICS susțin o paradigmă nouă a regionalizării, la nivel continental. Însăși joncțiunea a două proiecte de mare anvergură, Uniunea Economică Eurasiatică și Noul Drum al Mătăsii, demonstrează acest lucru. Este viziunea deschiderii, a cooperării, care se potrivește secolului XXI și contrastează cu reclădirea de ziduri între națiuni, care a revenit în actualitate, chiar dacă nu aceasta este soluția pe termen lung.

Bibliografie

- Banga, R. (2013). *Regional Value Chains – Measuring Value in Global Value Chains*, Background Paper No. RVC-8, UNCTAD, May.
- Baumann, R. (2008). *Integration in Latin America, Trends and Challenges*, ECLAC, LC/BRS/R.190, January.
- Briceño-Ruiz, J. (2010). *From the South American Free Trade Area to the Union of South American Nations: The Transformations of a Rising Regional Process*, Latin American Policy, volume 1, issue 2, pages 208-229.
- Capannelli, G., Tan, S. S. (2012). *Institutions for Asian Integration: Innovation and Reform*, Asian Development Bank Institute Working Paper Series, No. 375, August.
- DG Trade. (2015). Bază de date a Comisiei Europene privind statistica de comerț exterior, disponibilă la:
<http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/statistics/>.
- The Diplomat. (2015). *Is India's APEC Membership on the Table at this Year's Summit? India's decades-old ambition for APEC membership may be more plausible today than ever*, September 8.
- ECLAC. (2015a). *Latin America and the Caribbean in the World Economy – The regional trade crisis: assessment and outlook*.
- ECLAC. (2015b). *FDI in Latin America and the Caribbean*.
- European Parliament. (2015). *The Tripartite Free Trade Area Project Integration in southern and eastern Africa*, Briefing, March.
- Ghibuțiu, A., Oehler-Șincai, I. M. (2013). *Accelerarea politicii comerciale ofensive a UE. Noul acord de comerț liber UE-Japonia*, Revista de Economie Mondială/Journal of Global Economics, vol. 5, nr. 2, IEM, Academia Română, pp. 1-19.
- Hartzenberg, T. (2011). *Regional Integration in Africa*, Staff WP ERSD-2011-14, World Trade Organization, Economic Research and Statistics Division.
- Hett, F., Szkola, S. (editors) (2015). *The Eurasian Economic Union – Analyses and Perspectives from Belarus, Kazakhstan and Russia*, Friedrich Ebert Stiftung, February.
- IMF. (2015). World Economic Outlook Database, October, disponibilă la:
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/02/weodata/index.aspx>.
- Kaufman Purcell, S. (1985). *Demystifying Contadora*, Foreign Affairs, Essay, Fall Issue.
- Lazarou, E. (2014). *Brazil and regional integration in South America: lessons from the EU's crisis*, Contexto internacional vol. 35 no. 2 Rio de Janeiro July/Dec, pp. 353-385.
- Lee, B., Renwick, D. (2015). *The Organization of American States*, Council on Foreign Relations, April 9.
- McGowan, L., Phinnemore, D. (2015). *A Dictionary of the European Union*, 7th edition, Routledge, New York.
- Meltzer, J. P. (2015). *From the Trans-Pacific Partnership to a free trade agreement of the Asia-Pacific?*, Brookings Institution, May 5.

- Oehler-Șincai, I. M. (2015a). *Evoluții, mutații și tendințe în comerțul mondial cu bunuri. Determinanți conjuncturali și structurali*, în: Ghibuțiu, A. (coordonator), *Impactul rețelelor globale de producție asupra comerțului internațional*, Editura ASE, București, pp. 143-206.
- Oehler-Șincai, I. M. (2015b). *Poziționarea UE în realitatea economică și geopolitică – Antologie de reflecții și studii de caz privind Noua Ordine Economică Mondială*, Editura Universității din București.
- Oehler-Șincai, I. M. (2014). *Parteneriatul Estic, la linia de demarcație a sferelor de influență dintre Vest și Est*, *OEconomica*, 1/2014.
- OECD-WTO. (2013). *Database on Trade in Value-Added*, disponibilă on-line la: http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIVA_OECD_WTO.
- Pecequilo, C. S., Carmo, C. A. (2013). *Regional Integration and Brazilian Foreign Policy: Strategies in the South American Space*, *Revista de Sociologia e Política*, vol. 21, No. 48, pp. 51-65.
- Popescu, N. (2014). *Eurasian Union: the real, the imaginary and the likely*, Chaillot Paper No. 132, September, EU Institute for Security Studies.
- Solís, M. (2014). *China flexes its muscles at APEC with the revival of FTAAP*, East Asia Forum.
- Summers, L. H. (2010), *India and the Global Economy*, Remarks at the Asia Society, Mumbai, India, October 15.
- UNCTAD. (2015). *World Investment Report 2015 – Reforming International Investment Governance*, New York and Geneva.
- World Trade Organization. (WTO) (2015). *International Trade Statistics 2015*, Geneva.